

ELŐSZÓ

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem jogelődje, az Eszterházy Károly Egyetem Bölcsészettudományi és Művészeti Karának Irodalomtudományi Tanszéke, illetve a tanszéken működő Alkalmazott Kultúra- és Drámatudományi Kutatócsoport 2019. november 28-án rendezte meg „*Félig mély csönd és félig lárma*” – ADY ENDRE 100 címmel azon konferenciáját, mely a XX. század egyik legnagyobb magyar költője halálának 100. évfordulója alkalmából idézte meg a poéta életét és líráját. Jelen kötet legnagyobb részt az itt elhangzott előadások szerkesztett anyagát foglalja magába.

Konferenciánk célja – a centenáriumi megemlékezésen, illetve a tiszteletadáson túlmenően – kettős volt. Egyrészt megkíséreltük az alkotói életművet illetően annak néhány szegmensét az ezredforduló legújabb irodalomelméleti és irodalomtörténeti kutatásainak fénytörésében szemlélve górcső alá venni, így próbálván felmutatni olyan lényeginek látszó jegyeket, melyek az Ady-líra véleményünk szerint időszerű kérdéseire, problematikájára képesek reflektálni, illetve ráirányítani a figyelmet.

Bednancs Gábor tanulmánya (*A századvég és a modernség*) a költői pályakezdés vizsgálatát tűzi ki célul. A szerző egyértelművé teszi, hogy az emblematiszmusnak, sőt ikonikusnak mondható 1906-os *Új versek* című kötetnek a két megelőző versgyűjtemény (*Versek; Még egyszer*) – szemben a szakirodalom korábbi felfogásának és megállapításainak nagy részével – nem valamiféle véletlenszerű és szinte elhanyagolható előzménye, sokkal inkább szerves folytatása. Így azok igenis releváns részét képezik az életmű teljességének, nélkülük nem lehetett volna azzá Ady és költészete, akivé és amivé lett. Vagyis az 1899-es és az 1903-as, illetve az 1906-os könyvek közötti viszony sokkal inkább a kontinuitás, semmint a diszkontinuitás fogalmával jellemezhető. Emellett a tanulmány több lényegi adalékot is elénk tár Ady és az akkori kortárs líra/lírikusok kapcsolatáról, elsősorban a hasonlóság és különbözőség felől szemlélve a beidézett és lehetséges kapcsolódási pontokat. Azt is felmutatva egyúttal, hogy mik is a századfordulós modernség sajátosságai a korabeli magyar lírában.

Kovács Csilla egy eddig csak részben feltárt aspektusból tekint az életműre. *Ady-dalok* című tanulmányának első részében a költő és a zene kapcsolatát kutatja sok apró emléket, emlékfoszlányt beidézve, kiterjesztve vizsgálódását például azon irányba is, milyen (ének)hangja volt Adynak, hogyan énekelt. A példák alapján egyértelmű: lírikusunk számára a zene – bár egyébként semmiféle hangszeren nem játszott – mindig kivételes jelentőséggel bírt, s muzikális ismeretének palettája igen sokszínű volt – amit egyebek mellett színház- és zenekritikái is tanúsítanak. Külön fejezetben veszi sorra a tanulmányíró az Adyt ért cigány- és népzenei hatásokat – amelyek költészetében is nyomot hagytak mind képi-képtechnikai, mind ritmikai szempontból.

Ködöböcz Gábor költőnk világháború alatti költészetét vizsgálja („*Az Égből dühödt angyal dobolt / Riadót a szomorú Földre*”; *Az első világháború reflexiója Ady*

Endre lírájában). Alaptézise, hogy Ady számára a világégés kataklizmája kivételes kihívást jelentett, melyben egyszerre kellett embernek, költőnek és magyarnak megmaradnia, s emellett saját belső, személyes harmóniáját is kiküzdenie. Ennek egyik legfőbb eleme a tragikus vonásokkal súlyosbított, de soha fel nem adott, soha meg nem kérdőjeleződő permanens életigenlés és reménykedés, még akkor is, ha a szörnyűséges élettények erre újra és újra rácaffolni látszottak.

Kusper Judit „*Te a királyné s én a király*”; *Mesei motívumok Ady Endre költészetében* című tanulmányában abból a recepcióban többször is körüljárt és elemzett tényből indul ki, hogy Ady lírájában az archetipikus, illetve mitológiai elemek kezdettől fogva igen nagy számban és sokszoros rétegzettséggel vannak jelen. Vizsgálata elsősorban arra irányul, hogy e mitologikus-szimbolikus világ miként jut érvényre költőnkél a mesék, a meseiség világa és aspektusa felől, természetesen azt is szem előtt tartva, hogy a mesék az epika, míg a költemények a líra műnemébe tartoznak. Egyrészt a kivételes képességekkel rendelkező, önmagát kereső illetőleg megvalósítani akaró (mese)hős, másrészt az ősidők óta jelen lévő, metaforikus jelentésekkel bíró, már-már archetipikusnak mondható út/(belső) utazás (ami az ön- és létértelmezés lehetőségét is kínálja egyúttal az énnel), végül pedig a *Másik* (itt most konkrétan a *Nő*) szimbolikus-allegorikus figurájának motívumkörét középpontba állítva keres párhuzamokat a tanulmányíró az archaikus-mitikus szemléletmódot érvényesítő mese és a modernista világlátást kifejező Ady-líra egyes költeményei között.

Ady kései költészetét gondolkodás- és kultúr-, de leginkább líratörténeti aspektusból tárgyalja Szentesi Zsolt tanulmánya (*A klasszikus modernség belső korszakhatárán [A kései Ady-költészet transzformációja]*). Felvetése szerint alkotónknál 1912, de különösen az I. világháború kitörése után lényegi átalakulás figyelhető meg. E mind világgépi, mind poétikai szinten végbemenő transzformáció mögött azonban – a szakirodalom legnagyobb hányadának kissé leegyszerűsítő (és egy mára már erőteljesen túlhaladott irodalomszemléletből fakadó) vélekedésével ellentétben – nem elsősorban biográfiai, illetve történelmi-társadalmi okok húzódnak meg, hanem az a költészettörténeti váltás/változás, mely az európai líra hagyománytörténetében nagyjából ugyanekkor megy végbe: a klasszikus modernség első hulláma után megjelenik ezen irodalomtörténeti eseménysor második hulláma. Azaz a magyar költészet ekkor, a kései Adyval együtt mozog az európai líra legújabb vonulatával. Elsősorban két, az életműben kitüntetett helyet elfoglaló alkotás (*Az eltévedt lovas; Intés az őrzőkhöz*) – az eddigi szakirodalom szinte egészét feldolgozó – apró részletekre is kiterjedő interpretációjával kívánja a tanulmány írója e tézist reprezentálni és bizonyítani.

A kötet írásainak másik nagy egységét azon szövegek alkotják, melyek Ady Endre költészetének tanításával, taníthatóságával foglalkoznak. Mindhárom írás közös vonása, hogy a XXI. század eleje pedagógiai, módszertani, irodalomtanítási paradigmáinak jegyében tesz javaslatokat költőnk lírájának oktatására, meghaladni igyekeztve a tradicionális sémákat mind Ady verseinek oktatását, mind általánosabban a lírai alkotások iskolai közvetítését illetően.

Herédi Rebecka a kánon- és kultuszalakulás, illetve -alakítás felől vizsgálja (tanulmányának címe: *A kánon és kultusz problematikája az irodalomoktatásban*) az Ady-tanítás kérdéskörét, hangsúlyozva, hogy a kanonizációs jelenségek/folyamatok folytán egyes szerzők kitüntetett pozícióba kerülnek, míg mások háttérbe szorulnak vagy épp elsikkadnak. Ady Endre – a tanulmány megállapítása szerint – a XX. század középső harmadában került abba a kiemelt helyzetbe, melyben azóta is van. Ennek éppúgy voltak esztétikai-irodalmi, mint (kultúr) politikai, illetőleg kultusztörténeti okai. A mai Ady-tanítás ugyan nyilván fenn kell tartsa e jogos pozíciót, azonban a hangsúlyokat máshogyan és máshová helyezve (azaz a költőt „újraolvasva”), mint korábban, s ezzel párhuzamosan folyamatosan figyelemmel kísérve a szakirodalom legújabb megállapításait, kutatási eredményeit.

Kispál Dániel a különböző irodalomtanítási alapelveket és eszményeket vizsgálja *Változások az Ady-recepcióban (Irodalomtanítási paradigmák és az irodalomtankönyvek Ady-képe)* című tanulmányában, s ahogy az írás címe is utal erre, ezen oktatási elképzelésekkel párhuzamosan az irodalomtankönyvek Ady-felfogását is górcső alá veszi. Azaz kiindulópontja az a helyes és jogos felvetés, miszerint az egyes episztémék, illetve irodalomszemléletek (és [kultúr]politikai narratívák és ideák) szükségképpen megteremtik a maguk sajátlagos tankönyveit s így irodalomtanítási modelljeit. Ennek folytán jut el a tanulmány írója a posztmodern irodalomfelfogás és -tanítás szükségességéig, a befogadó-/befogadásközpontú, azaz hermeneutikai alapozású irodalomoktatási modellig – aminek, szerinte, a tankönyvekben is meg kellene jelennie. Az Ady-recepció rövid áttekintése után a legújabb kutatások felől jelöli ki költőnk lírája tanításának legfőbb irányait és feladatait.

Urbán Péter tanulmánya (*Az irodalomtanítás dilemmái és az Ady-költészet tanítása*) Ady értelmezési paradigmáinak számbavételével indul – már a XX. század '20-as éveivel kezdve a vizsgálatot. A tanulmányíró az ezredforduló tájékán született „újraolvasások” felől gondolja újraértelmezendőnek Ady és versei tanítását, leszámolva a „nagy elbeszélések”, a „globalizáló ideológiák” felőli oktatási paradigmákkal. Akárcsak az előző két írás, Urbán Péteré is számba veszi a 2012-es, illetve a 2020-as NAT szemléletét és kerettantervét, melyek még csak részben tesznek eleget a legújabb kutatási eredményekben lefektetetteknek, illetve azok szemléleti horizontváltásának, s így továbbra is tradicionálisabb gondolkodásmódokat és megközelítéseket preferálnak. Ezt ráadásul közvetetten ugyan, de egyértelműen felerősíti irodalomtanításunk megingathatatlanak tűnő alapparadigmája, a más tanulmány szerzők szerint is jogosan kárhoztatott kronologikus szemlélet. Ezek helyett olvashatunk Urbán Péter tanulmányában is javaslatokat mindezek igencsak időszerű meghaladására.

Összességében azt reméljük, a kötet olvasói több szempontból, többféle módon is hasznosítani tudják a könyv tanulmányaiban olvasható felvetéseket, elemzéseket és tanítási javaslatokat, s így sikerül hozzájárulnunk egy minden tekintetben korszerű, XXI. század eleji Ady-kép kialakításához.